

Mika Hallila

Kertomus, aika ja ihminen Paul Ricœurin *Temps et récit* ja jälkiklassinen narratologia

Säilytin muistiinpanojeni välissä kuvaa, jota olisin kuvaillut suunnitellussa kertomuksessani osana tuntemusteni ja tunteitteni moninkertaisesti salattua maailmaa, tietysti jos minulla olisi ollut riittävästi lahjakkuutta ja voimia siihen, kuvassa oli lempeän kaunis Arkadian maisema, pehmeänä nouseva aukea keskellä loputtomiin aaltoilevia kukkulanharjoja, harvaa pensaikkoa, silkinpehmeitä heiniä, kukkia, tuulentuivertamia oliivipuuta, resuisia tammia, se oli kaiken kaikkiaan taidokas jäljennös eräästä antiikin seinämaalauksesta [--] maisema kuvattu hetkenä jona aamu hitaasti kohoaa Alkumerestä tuodakseen ihmisille valkeuden ja valaistakseen äärimmäisen hienolla valollaan ruohojen kärkeen ja lehtien kämmenelle laskeutuneen kasteen; kasteen hetki, jolloin tuuli ei heiluta lehvästöä vaan tuntuu lepäävän, on kuin ikuisuus; yö on tosin laskenut jo hopeisen munansa, mutta Eros, jota myös eräiden puheiden mukaan tuulen jumalan pojaksi sanotaan, ei vielä ole kuoriutunut munasta, jota on vielä edessäpäin, edessäpäin on kaikki se, mitä nimitämme tapahtumiseksi. (Péter Nádas: *Muistelmien kirja 1*, 1986/2006.)

Tämä Péter Nádasin romaanin katkelma on ote laajasta ekfrasiksesta, jossa yksi romaanin kolmesta kertojasta kuvaa antiikin Rooman aikaisen seinämaalauksen postikorttijäljennöstä. Katkelma on näyte siitä, miten monitahoisesti romaanitaiteessa voidaan käsitellä aikaa ja ajallisuutta. Koko kerrontatilannetta leimaa arkirealismin ylittävä vapaus suhteessa ajallisuuteen ja ajan esittämiseen. Ensinnäkin kertojan positio suhteessa kertomiseen ja kertomatta jättämiseen vaikuttaa ajalliselta paradoksilta, koska hän viittaa kertomaansa ikään kuin sitä ei olisi kerrottu lainkaan: Hän väittää vain suunnitelleensa kertomusta, joka kuitenkin sekä lahjakkuuden että voimien puutteen takia on jäänyt kertomatta. Samaan aikaan hän väistämättä kuitenkin tulee kertoneeksi sitä. Voidaankin kysyä, missä ajassa ja mistä käsin kertoja nyt kertoo tarinaansa. Koska hän säilytti kuvaa ja milloin hän suunnitteli kertomusta, jossa olisi sitä kuvaillut? Mikä kerronnassa on nykyhetkeä, mikä menneisyyttä, mikä tulevaisuutta? Toiseksi kuvailemisen kohteena olevan kuvan esittämä aika näyttäytyy outona myyttisenä hetkenä, jossa aikaa ei ole tai ainakin se on pysähtynyt. Mitään ei ole (vielä) tapahtunut, vaan kuvaan on vangittuna ”kasteen hetki”, joka on – jälleen ajan paradoksina – yhtäaikaan ajaton mutta samalla kuin kaiken ajan itseensä sisällyttävä ”ikuisuus”.

Lainatussa ekfrasiksessa ovat monella tavalla esillä ne ajan arvoitukset ja ajallisen kokemuksen ristiriitaisuudet, joita ranskalainen filosofi Paul Ricœur (1913–2005) selvittelee kolminiteisessä teoksessaan *Temps et récit* (1983–1987) (eng. *Time and Narrative*, 1984–1988).¹ Ricœur käsittelee laajassa tutkimuksessaan sitä, millä tavalla fiktiivinen

kertomus ja historiankirjoitus eroavat toisistaan, kun ne ymmärretään inhimillisen ajan kokemuksen kerronnallistamiseksi. Samassa yhteydessä hän esittelee tunnetun käsityksensä mimesiksestä kolmitasoisena (kertomisen) prosessina. *Temps et récit* tuo lisäksi esiin myöhemmissä yhteyksissä jatkokehittelyjä saaneen (esim. Ricœur 1991; 1992; 2004) näkemyksen narratiivisesta identiteetistä.²

Temps et récit on innoittanut keskustelua ajasta, kertomuksesta ja identiteetistä eri tieteenaloilla. Kerronnallinen käänne, josta puhutaan ihmistieteissä ja varsinkin yhteiskuntatieteissä 1980-luvulla tapahtuneen paradigman muutoksen yhteydessä, on saanut merkittävää filosofista taustatukea juuri tästä Ricœurin teoksesta (ks. Hyvärinen 2004, 52). Suomessa Ricœurin ajattelua on esitelty varsinkin filosofiassa ja yhteiskuntatieteissä (esim. Kaunismaa & Laitinen 1998; Kotkavirta 2000; Kujansivu 2000). Suomalaisessa kirjallisuudentutkimuksessakin Ricœurin nimi esiintyy usein, joskaan häntä ei ole käsitelty missään yhteydessä kovin laajasti.

Ricœurin nykyiselle suosiolle eri aloilla on varmasti monta selitystä. Tärkeää lienee ensinnäkin, että hänen ajattelussaan on nähty tuoretta vastakkaisuutta jälkistrukturalismille, jonka suosion varjossa hän työskenteli suuren osan urastaan. Toiseksi Ricœur ylittää ennakkoluulottomasti erilaisia ajatus- ja oppisuuntien raja-aitoja ja keskustelee filosofien ja tutkijoiden kanssa näiden rajojen yli; hermeneutiikka ja analyttinen filosofia, fenomenologia ja strukturalismi kohtaavat ja keskustelevat rakentavasti Ricœurin tuotannossa. Heikki Kujansivun (2000, 7) mukaan Ricœurin kiinnostavuutta onkin lisännyt hänen ”ajattelun[sa] asema strukturalismista ponnistavien ja historiallisuutta korostavien tulkintanäkemyksen välittäjänä”.

On tietysti luonnollista, että kirjallisuudentutkijat ovat olleet erityisen kiinnostuneita nykyfilosofista, joka pohtii kertomuksen lainalaisuuksia. Suosittua Ricœurin filosofiaan viittaaminen on kansainvälisessä kertomusteoreettisessa tutkimuksessa ja varsinkin sen nykyisessä pluralistisessa paradigmassa eli niin kutsutussa jälkiklassisessa narratologiassa. Nimenomaan *Temps et récit* näyttäisi olevan erityisen tärkeässä asemassa tutkimusalan piirissä käydyissä keskusteluissa.

Tässä kirjoituksessa selvittelen, mihin teoksen merkitys jälkiklassisessa narratologiassa perustuu, ja avaan näköalaa siihen, millä tavalla Ricœurin esittämän kertomusteorian voi nähdä eheyttävän tätä heterogeenistä ja moniäänistä tutkimusalaa. En pyri kuitenkaan kuvailemaan kattavasti Ricœurin näkyvyyttä jälkiklassisessa narratologiassa. Pyrin osoittamaan, miten *Temps et récit* vaikuttaa tutkimusalan yhtenä keskeisenä filosofisena taustateoksena. Tämä vaikutus jää usein huomiotta, vaikka Ricœurin ajattelua paljon sovelletaankin. Tuon artikkelissani esiin Ricœurin kertomusteoreettisia näkemyksiä ennen kaikkea hänen filosofisen ajattelunsa fenomenologis-hermeneuttisista peruslähtökohdista käsin. Jälkiklassisen narratologian kontekstissa juuri ne on usein häivytetty taka-alalle, vaikka keskusteluissa tullaan jatkuvasti viitanneeksi Ricœurin kertomusteoriaan ja mimesis-käsitykseen.

Näkökulmani painottaa Ricoeurin filosofisen ajattelun merkitystä. Tarkastelen ennen kaikkea hänen kertomusteorian perusväitteitä ja suhteutan niitä nykyiseen kertomusteoreettisen keskusteluun. Aloitan selvittämällä, millaisia ovat Ricoeurin teoksessaan esittämän kertomusteorian lähtökohdat. Erityisesti painotan, mitä Ricoeur tekee narratologisille peruskäsitteille ”narratiivi(suus)”, ”juoni” ja ”aika”. Sen jälkeen annan esimerkkejä siitä, miten jälkiklassisessa narratologiassa on yleensä käsitelty teosta *Temps et récit*. Lopuksi ehdotan, mihin yhteyteen ja millaiseen asemaan *Temps et récit* on relevanttia positioita jälkiklassisessa narratologiassa.

Kertomuksen, ajan ja ihmisen mimesis

Paul Ricoeurin kertomusteoreettista ajattelua kannattaa lähestyä hänen kielifilosofiansa ja ihmiskäsityksensä kautta. Ne ovat pohjana myös hänen teoksessa *Temps et récit* esittämilleen näkemyksille ajasta, kertomuksellistamisesta ja mimesiksestä.

Ricoeurin kielikäsitely eroaa melko radikaalisti monien oppirakennelmien, muun muassa strukturalismin ja jälkistrukturalismin, kieliteorioista ja –filosofioista (ks. esim. Ricoeur 2000 ja 2005). Julkilausuttuna lähtökohtana hänellä on, että kieli kohdistuu aina johonkin. Kielellä – merkeillä ja sanoilla – on aina jokin kohde, joka on kielen itsensä ulkopuolella. Tätä kannanottoa kielen luonteesta Ricoeur on esitellyt esimerkiksi artikkelissaan ”Mimesis, viittaus ja uudelleen hahmottuminen” (2005) (”Mimesis, référence et refiguration”, 1990), jossa hän selvittää työnsä pohjautuvan vakaumukseen, että ”kieli kohdistuu lopulta aina johonkin, siihen mikä on olemassa. Näin on silloinkin kun kieli ottaa leikin hahmon ja iloitsee vain itsestään”. (Ricoeur 2005, 165.) Ricoeurin mukaan ei siis ole kieltä, joka voisi viitata yksinomaan itseensä, vaan kielellä on aina myös jokin olemassa oleva kohde, jokin ulkoinen referentti.

Tulkinnan teoriassa (*Interpretation Theory*, 1976) Ricoeur käsittelee kieltä *diskursiina*, jonka perusyksikkö on lause, ei merkki kuten strukturalismiin pohjaavissa kielikäsitelyissä. Hän esittää, että diskurssi on ainutkertainen kielen tapahtuma, jonka osallistujat asettuvat keskinäiseen dialogisuhteeseen. Pyrkimyksenä dialogin osapuolilla on ymmärtää, mitä toinen osapuoli tarkoittaa sekä tulla itse ymmärretyksi. Kielen on mahdollista toimia kommunikaationa, koska tällaisella diskurssilla on aina vähintään kaksi osanottajaa. Diskurssissa ei koskaan olla yksin. Diskurssin välityksellä, kielellisen kommunikaation kautta, jokainen voi siirtää jotain omasta elämästään ja kokemusmaailmastaan toiselle. Kokemusta sinänsä ei voi siirtää, mutta sen mieli ja merkitys voidaan kuitenkin osoittaa toiselle kielen avulla. Juuri kokemuksen tuominen kieleen tällä tavalla on viittaamista kielen ulkopuolelle. (Ricoeur 2000, 34–38, 42–44; ks. myös Hallila 2007, 72.) Viittaamista on Ricoeurin mukaan ”se, mitä puhuja tekee soveltaessaan sanojaan todellisuuteen” (Ricoeur 2000, 49–50). Tullakseen ymmärretyksi diskurssissa puhuja käyttää kieltä, joka ”viittaa takaisin puhujaansa samalla kun se viit-

taa maailmaan” (mt. 51). Kirjoitettu teksti diskurssina sisällyttää itseensä jotakin tästä kielen referentiaalisesta lähtökohdasta, joskaan teksti ei ole samalla tavoin dialogista kuin puhuttu diskurssi. Tekstin merkitys ei ole täysin yhteneväinen tekijän intentioiden kanssa, sillä ”[t]ekstin elinkaari pakenee tekijänsä elämän äärellisestä horisontista. Se, mitä teksti tarkoittaa, merkitsee nyt enemmän kuin se, mitä tekijä tarkoitti kirjoittaessaan sen.” Kuitenkin ”teksti pysyy edelleen diskurssina, jonka joku on kertonut, jonka joku on sanonut jostakin jollekin toiselle”. Näin ollen kielen viittaussuhdetta maailmaan on siis mukana myös kirjoitetussa diskurssissa. (Mt. 49–62; ks. myös Haltila 2007, 73–74.)

Oletus kielen referentiaalisesta perusuonteesta on hyvä muistaa myös tarkasteltaessa teosta *Temps et récit* (ks. Ricœur 2005, 165). Tällaiseen kielikäsitteeseen nojautuvasta lähtökohdasta käsin myös fiktiivisen kertomuksen kieli on ulkopuolelleen viittaavaa, referentiaalista (vrt. Cohn 2006, 19–20). Maailmaan viittaussuhteessa olevalla fiktiivisillä kertomuksella ei silti ole samanlaista suhdetta totuudellisuuteen kuin muilla referentiaalisilla diskursseilla kuten historiankirjoituksella tai muulla tieteen kielellä. Koska Ricœur ei lähtökohtaisesti ajattele, etteikö myös fiktion kieli viittaisi johonkin ulkopuolellaan, jotkin jälkiklassisen narratologian piirissä esitetyt tulkinnot Ricœurin kertomusteoreettisesta ajattelusta – kuten Dorrit Cohnin *Fiktion mielessä* esittämä toteamus, että hän kannattaa ”Ricœurin tavoin, fiktion ymmärtämistä yksinomaan ei-referentiaalisena kertomuksena” (Cohn 2006, 20) – eivät tee täyttä oikeutta Ricœurin kielifilosofialle. Myös fiktiivisessä kertomuksessa syntyvä ei-referentiaalinen tekstin maailma (*a world of text*), johon Cohn ymmärtääkseni viittaa, saa edelleen merkityksensä viittaussuhteessa lukijan elämämaailmaan (*the life-world of the reader*) (Ricœur 1985, 160).

Niin kielikäsitteyksessä kuin muuallakin Ricœurin filosofiassa keskeisimmällä sijalla on aina ihminen. Ihminen näyttäytyy kokevana yksilönä, maailmallisena subjektina, joka pyrkii ymmärtämään ja tulemaan itse ymmärretyksi. Siksi hänen ajattelussaan nähdään yhdistyvän fenomenologia ja hermeneutiikka ja siksi hänen filosofiaansa kutsutaan fenomenologiseksi hermeneutiikaksi ja ”filosofiseksi antropologiaksi” (ks. Kujansivu 2000, 7). Ricœurin filosofisen ajattelun peruslähtökohtina ovat ihmisen eletty *kokemus ja ymmärtäminen*.

Myös teoksessa *Temps et récit* esitetyn kertomusteorian ja mimesis-käsitteksen perustana on yksi ihmisenä olemista koskevista peruskysymyksistä: kysymys ajasta. *Temps et récit* käsittelee nimenomaan inhimillistä ajan kokemista ja sen *kertomuksellistamista*. Tätä ajasta kertomisen prosessia Ricœur tarkastelee kahdessa eri tavoin kertomuksen totuudellisuuteen suhtautuvassa narratiivissa, fiktiivisessä kertomuksessa ja historiankirjoituksessa. Ricœurin tavoitteena on käsitellä kattavasti ja perustellusti näiden kahden eroja. Tavoite on selvästi narratologinen. Se ei periaatteessa kuitenkaan ole teoksen

pääasiallinen tavoite, sillä koko laajan kolminiteisen tutkimuksen läpäisee keskeisimpänä kysymys *mimesiksestä*. Sen avulla on mahdollista kytkeä fiktiivisen kertomuksen ja historiankirjoituksen käsittely laajoihin, ihmistä ja olemista koskeviin filosofisiin kysymyksenasetteluihin. Tutkimuksensa kahdessa ensimmäisessä niteessä Ricœur kehittää mimesis-käsitystään, kolmannessa hän sulauttaa näissä esitetyt aikaisemmat hahmotelmansa yhteen ja antaa samalla vastauksia myös historiankirjoituksen ja fiktion eroa koskevaan kysymykseen.

Kuten tunnettua, mimesis (kr. *mimēsis*) tarkoittaa alun alkujaan jäljittelyä. Kuuluisin säilynyt mimesistä koskeva antiikin taideteoreettinen muotoilu on tietenkin Aristoteleen *Runousoppi*, jossa esitetään määritelmä taiteista (oik. taidoista: tekhnē) jäljittelynä. Aristoteleen mukaan taiteen eri lajit jäljittelevät ”eri keinoilla, eri kohteita ja eri tavoin” (ks. Aristoteles 1997, 159). Pääasiassa tragedian poeettisten säännönmukaisuuksien esityksenä *Runousopissa* määritellään *mimēsis praxeōsta*, toiminnan (drama) mimesistä (Aristoteles 1997; ks. myös Ricœur 1984, 31–35). Se kuitenkin luo pohjaa koko länsimaisen perinteen käsitykselle mimesiksestä yleensä. Mimesis on nykyisinkin kirjallisuuden- ja taiteentutkimuksessa yksi keskustelunalaisista käsitteistä, ja se saa uudelleenmäärittelyjä tämän tästä. Tunnetuimpia mimesis-määritelmiä ovat varmaankin Erich Auerbachin ja György Lukácsin esittämät. Auerbachille mimesis on todellisuudenkuvausta, joka muuttuu maailmankuvien myötä. Lukácsilla se yhdistyy ajatukseen tyypillisyydestä ja totaliteetista. (Ks. esim. Walsh 2003, 117–118.) Molemmissa, samoin kuin valtaosassa muita mimesiksen määritelmiä, mimesis on todellisuusyhteyttä, korrespondenssia ja referentiaalisuutta, viittaavuutta todellisuuteen ja maailmaan tai jopa niiden heijastamista.

Paul Ricœurin mimesis-käsitys tekee pesäeroa aikaisempaan perinteeseen avaamalla kysymyksen mimesiksestä koskemaan erityisesti aikaa ja ajallisuutta. Tämä johtaa kiinnostavaan suhteeseen aristoteeliseen traditioon nähden, koska näin mimesiksestä tulee ennen kaikkea ajan kokemuksen jäsentämistä, Ricœurin käsittein ”juonellistamista”, koskeva käsite. Kun ajatellaan kertovaa fiktiota koskevia perusmääritelmiä kuten ”narratiivisuus”, ”fiktiivisyys” ja ”referentiaalisuus” (ks. esim. Walsh 2003; Walsh 2007), mimesisyyden ongelma on yhdistetty kysymykseen referentiaalisuudesta. Ricœur muuttaa tätä asetelmaa liittämällä mimesiksen ennen kaikkea narratiivisuuteen (ks. Ricœur 1984, 34; ks. myös Aristoteles 1997, 166–172). Perinne Aristoteleesta Auerbachiin ja Lukácsiin painottaa, että mimesis on yhteydessä kirjallisuuden kykyyn tai kyvyttömyyteen olla referentiaalista. Ricœur kuitenkin löytää Aristoteleen *Runousopista* perusteita sille, että mimesiksen ongelmassa on olennaista keskittyä narratiivisuuteen. Mimesis on kertomista, ja kertominen on mimeettistä toimintaa, koska mimeettisyys on ajallisen kokemuksen jäsentämistä (Ricœur 1984, 52–71).

Temps et récit’ssä on esillä moninaisia filosofioita ja tutkimusperinteitä, mutta käytännössä läpi teoksen kantaa ensimmäisissä luvuissa esitetty ajatus samankaltaisuuden

havaitsemisesta Augustinuksen *distentio animin* ja Aristoteleen *mythoksen* (*muthos*) välillä. Kaksi filosofian historiassa erillisenä nähtyä traditiota, aristoteelinen traditio ja (Platoniin pohjaava) augustiininen traditio, yhdistyvät, kun Ricœur selvittelee, mitä on narratiivin aika. Toisin kuin yleensä perinteisessä narratologiassa oli tehty, peruskäsitteet ”narratiivisuus” ja ”aika” liitetään koskemaan myös fiktiivisen kertomuksen mimeettisyyden ongelmaa.

Ricœur analysoi Augustinuksen *Tunnustuksissaan* esittämiä pohdintoja siitä, että aika on *distentio animi* (”mielen t. sielun laajentuma”). Augustinukselle aika on ristiriitojen täyttämä arvoitus. ”Mitä aika sitten on?”, kuuluu Augustinuksen kuuluisa kysymys. Aika näyttäytyy paradoksina, koska se on mitattavissa siitä huolimatta, ettei sitä oikeastaan edes ole olemassa – koska menneisyyttä ei enää ole, tulevaisuutta ei vielä ole ja nykyhetki on tavallaan aina jo ohi (Ricœur 1984, 7–16). Ricœurin mukaan ”kosmologisen ajan” ja ”fenomenologisen ajan” välillä on ristiriita, jota ihminen yrittää sovittaa jäsentämällä aikaa eli mittaamalla sitä, mikä ei ole mitattavissa. Aika ja inhimillinen ajan kokemus ovat perustavanlaatuisesti aporeettisia, koska aika koetaan sekä ulkoisena että sisäisenä, sekä objektiivisena että subjektiivisena, maailman ja sielun aikana.

Aristoteleen *mythos* on käsite, jonka Ricœur kääntää ”juonellistamiseksi” (eng. *emplotment*). Juonellistaminen on prosessi, joka yhdistää irralliset tapahtumat kokonaisuiksi kertomuksiksi. Juonellistaminen, jonka Ricœur näkee ihmisen perustoimintana suhteessa ajan kokemukseen ja siitä kertomiseen, kuuluu kaikkeen kertomuksellistettuun historiankirjoituksesta fiktion. *Mythos* jäsentää irrallisia ajallisia tapahtumia ja yhdistää niitä toisiinsa. Ricœur esittää, että *mythos* pyrkii luomaan jatkuvuutta ajan kokemisen, *distentio animin*, epäjatkuvuuteen, se luo ”sointuisuutta epäsointuisuuteen” (*concordancedisconcordance*). (Ricœur 1984, 1985, 1988, passim.) Ajan kokemus ja sen narratiivistaminen voidaan tulkita ”epäsointuisuuden sointuisuudeksi” tai ”epäjatkuvuuden jatkuvuudeksi”. Klassisen narratologian käsite ”juoni” saa tämän myötä laajemman ja ”rikkaamman” (Ricœur 1985, 154) merkityksen, kun sen tehtävä kertomuksen jäsentämisessä liittyy ihmisen kokemukseen ristiriitojen täyttämästä ajallisuudesta. Siitä, että kertomus on ajan narratiivistamista ja ajan kokemuksen juonellistamista, seuraa myös prosessimaisuuden korostaminen (vrt. Walsh 2007, 49–50) on kertomista ajassa, kokemuksen juonellistamista.

Koska Ricœurin teoria kolmetasoisesta mimesiksestä on esitelty useassa yhteydessä myös Suomessa (esim. Kaunismaa & Laitinen 1998; Kotkavirta 2000; Kujansivu 2000), tässä yhteydessä riittänee, että käyn sen aivan lyhyesti kerraten läpi. Teoksessa *Temps et récit* Ricœur esittää, että mimesis on kolmitasoinen prosessi. Hän nimeää siihen kuuluvat tasot termeillä Mimesis1, Mimesis2 ja Mimesis3. *Mimesis1* on ”prefiguraatiota”, mikä tarkoittaa sitä (toiminnallista) esiyymmärrystä, joka ihmisellä on ennen kuin se tuodaan kertomukseen. Ricœur sanoo Mimesis1:n olevan ”viittaamista takaisin

tavanomaiseen esiyymmärrykseen, joka meillä on toiminnan järjestyksestä”. Mimesis1 on ainesta, jota esitetään juonellistamalla Mimesis2:ssa; toimintaan pohjautuva kokemus asetetaan kertomisen ja kielen alueelle. Ricœurin mukaan toiminnan jäljittely tai representoiminen edellyttääkin aina esiyymmärrystä siitä, mitä inhimillinen toiminta on – niin semanttisessa, symbolijärjestelmien kuin ajallisessakin merkityksessä. *Mimesis2* on ”konfiguraatiota”. Tämä mimesiksen taso on se, mitä *mimesiksen* on yleensä ymmärretty tarkoittavan kirjallisuudentutkimuksessa ja perinteisessä narratologiassa: konfiguraatio on nimenomaan ”uudelleen esittämistä”, re-presentaatiota. Mimesis2 on samalla juonellistamista ja synteisien muodostamista. Ricœur kirjoittaa Mimesis2:n olevan ”sisääntulo poeettisen komposition alueelle”. *Mimesis3* on ”refiguraatiota” (t. ”transfiguraatiota”, ks. Walsh 2003, 118). Siinä korostuu lukijan aktiivisuuden osuus mimeettisessä prosessissa, koska vasta lukijan täydentävä toiminta määrittelee ne mahdollisuudet, jotka konfiguraatiolla ja juonen mimeettisellä funktiolla eli yhteydellä ”referenssiin” voi ylipäätään olla. Refiguraatio on ”uusi konfiguraatio [Mimesis3] poeettisen refiguroinnin pohjalta [Mimesis2] [joka syntyy] sen esiyymmärryksen pohjalta, joka meillä on toiminnan järjestyksestä [Mimesis1]”. (Ricœur 1984, 54–71; sitaattien suom. M. H.)

Ricœurin kolmitasoinen mimesis-käsitys kattaa ajan esittämisen sekä historiankirjoituksessa että fiktiivisessä kertomuksessa. Molemmissa kertominen pyrkii löytämään vastauksia ajan arvoituksellisuudelle, ratkomaan sen ristiriitoja. Molemmissa mimesis on juonellistamisesta erottamaton prosessi (Ricœur 1984, 1985, 1988, passim.). Erona historiankirjoitukseen Ricœur esittää fiktiivisen kertomuksen ajan olevan vapaampaa ja edustavan ikään kuin ”kolmatta aikaa”, seka-ajallisuutta kosmologisen ja fenomenologisen ajan välissä. (Ricœur 1988, passim.; ks. myös Ricœur 2005, 170.)

Yhtäältä tämä mimesis-käsitys näkee mimeettisyyttä sellaisissakin kokeellisissa fiktiivisissä kertomuksissa, joiden on esitetty pyrkivän ei-representatiivisuuteen. Teoriaan ei sisälly ei-mimeettisyyden mahdollisuutta, koska kaikki kertomuksellistettu on mimeettistä. Toisaalta Ricœurin käsitys mimesiksestä tuntuisi monimutkaistavan entisestään kysymystä siitä, mitä mimesis taideteoreettisessa mielessä on, kun sen nyt esitetään olevan aivan välttämätöntä inhimillistä toimintaa, ajan kokemuksen jäsentämistä.

Teoksensa toisessa niteessä, luvussa ”Fiktiivinen ajan kokemus”, Ricœur tuo esiin narratologisen erottelun kahden eri tavalla aikaa käsittelevän fiktiivisen kertomuksen välillä. A. A. Mendilowiin viitaten hän toteaa, että kaikki fiktiiviset kertomukset ovat kertomuksia ajasta (*tales of time*), mutta vain harvat ovat aikaa käsitteleviä kertomuksia (*tales about time*). Perinteisen narratologian näkökulmasta fiktiivisen kertomuksen aikatasot olivat olleet kiinnostavia enimmäkseen immanenttina poetiikan ongelmana, mutta Ricœur näkee fiktiivisten kertomusten tematisoivan ajan kokemusta laajemmin: ”Nämä [aikaa käsittelevät kertomukset] ovat ajallisen kokemuksen variaatioita, joita

voidaan tutkia vain fiktiossa, ja niiden tarkoitus on lukutapahtumassa refiguroida tavanomaista ajallisuutta”. (Ricœur 1985, 100–101, suom. M. H.) Ajan ja fiktiivisen kertomuksen suhde näyttäytyy tässä tapauksessa ihmisen kokemusmaailmaa koskevana kysymyksenä ja ajassa oleminen sekä ajan ristiriitaisuuksien ratkaiseminen ihmiselle luonteenomaisena toimintana. Aikaa käsittelevissä kertomuksissa narratiivisen rakenteen lisäksi olennaista on myös kertomuksen henkilöhahmojen eletyn kokemuksen kuvaus. Ricœur onkin toisessa yhteydessä todennut, että fiktiivinen kertomus ”simuloi kokemusta, joka voisi olla omamme” (Ricœur 2005, 168). Tämän voi tulkita niin, että aika fiktiossa tulee ymmärtää myös temaattisena ja sisällöllisenä käsitteenä.

Teoksen *Temps et récit* suuria johtopäätöksiä on nykyaikaisessa ihmistieteellisessä tutkimuksessa hyvin vaikutusvaltaiseksi muodostunut väite, että ajallisuus ja siitä kertominen ovat ihmisyyden perustavanlaatuisia ominaisuuksia. Ihmisellä on ”narratiivinen identiteetti” (Ricœur 1988, 244–248). Ihmiselle on ominaista kertoa ja kerrottavaa – itsensä, yhteisönsä, menneisyytensä, osansa ja paikkansa maailmassa. Fiktiivisellä kertomuksella on tässä erityinen asema inhimillisen eettisen toiminnan kannalta, koska vain sillä on kyky avata uusia ajan ulottuvuuksia. Yksi Ricœurin teoksen suurista teemoista onkin kertomuksen eettisyys. Mimesiksen voi tulkita ikään kuin jonkinlaiseksi eettiseksi skeemaksi tai kartaksi, jonka avulla ihminen suunnistaa ajallisessa todellisuudessa. (Vrt. Kotkavirta 2000.) Fiktiiviset kertomukset voivat auttaa ihmistä niin ajan mysteerin selvittelyssä kuin muissa toimissa toisten ihmisten kanssa ajallisina olentoina.

Jälkiklassinen narratologia ja *Temps et récit*

Ei ole olemassa yhtä selkeärajaista jälkiklassista narratologiaa, johon Ricœurin *Temps et récit* voitaisiin suhteuttaa. Päinvastoin puhe jälkiklassisesta narratologiasta viittaa joukkoon erilaisia ajatussuuntia, joita kohtalaisen väljästi kokoaa yhteen kertomus tutkimuskohteena ja se, että ne eivät edusta perinteistä strukturalistista narratologiaa (ks. esim. Herman 1999, Hägg 2003/2005, Ikonen 2004). Uusi kertomuksen teoria (*narrative theory*) pyrkiikin kehittämään uusia suuntia kertomuksen tutkimukselle relevantissa suhteessa muihin nykytutkimuksen painotuksiin ja paradigmoihin (ks. esim. Altman 2008; Bal 2004; Herman, Jahn & Ryan 2005; Phelan 2005).

Jälkiklassista narratologiaa pidetään yleisesti narratologian historian vaiheena, joka alkaa 1980-luvulla. Tätä aikaisempi narratologian historiallinen vaihe oli ollut pitkälti strukturalistista ja pohjasi loppupuolella erityisesti Gérard Genetten käsitteistöön. (Kindt & Müller 2003, vi–vii.) Tutkimusala, jota nykyisin David Hermanin (1999) antamalla termillä nimitetään jälkiklassiseksi narratologiaksi, näyttäytyikin alkuvaiheessaan tämän perinteen kriisiytymisenä. Sekä narratologian ulkopuolelta – muun muassa dekonstruktion, feminismin ja kulttuurintutkimuksen piiristä – että sisältä

tullut kritiikki ja paine tutkimuksen näköalojen uudistumiselle vaikutti kriisiltä, joka kyseenalaisti narratologisen tutkimuksen relevanssin ja uhkasi tukahduttaa koko tieteenalan (ks. esim. Hägg 2003/2005, 24–32; Ikonen 2004, 41). Narratologian kriisistä syntyi paljon erilaisia kertomusteoreettisia lähestymistapoja ja suuntauksia, jotka kaikki kehittyivät perinteisen narratologian pohjalta mutta hieman eri suuntiin lähtökohtiensa ja tavoitteidensa mukaan. Teemu Ikonen esittelee uusien narratologisten lähestymistapojen moneutta artikkelissaan ”Jälkiklassisen narratologian suuntauksia” (2004) seuraavasti:

Kirjallisuudentutkimuksessa strukturalistisen narratologian rinnalle ja sitä syrjäyttämään on ilmestynyt monenlaisia suuntauksia; sosionarratologia, psykoanalyttinen narratologia, ”postmoderni”, jälkistrukturalistinen, feministinen, retoriseettinen narratologia, hypertekstien narratologia, mahdollisten maailmojen teoriaa soveltava narratologia sekä erilaiset kognitiiviset ja ”ideologiset” lähestymistavat. (Ikonen 2004, 41.)

Siitä, millä tavalla sirpaloitunutta tutkimusalaa voidaan hahmottaa jäsentyneesti, on olemassa erilaisia ehdotuksia (esim. Bal 2004; Phelan 2006). Ikonen ei suoranaisesti tee tällaista ehdotusta, mutta hän kuitenkin käsittelee esimerkiksi narratologian sisäistä jännitettä dekonstruktion ja ”naturalismin” välillä (Ikonen 2004, 48). Jälkiklassinen narratologia onkin laaja ja moniääninen tutkimuskeskustelu, eräänlainen ristiriitainen ja jännitteinen verkosto, jossa voi huomata monenlaisia metodologisia ja filosofisia eroavaisuuksia. Erot tutkimuksen lähtökohdissa ja tavoitteissa voivat olla melko suuriakin. Kiistoja tutkimusalan edustajien välillä aiheuttavat muun muassa rajanvedot eettisten ja esteettisten, kognitiivisten ja poettisten lähestymistapojen välillä sekä kannat faktatekstien narratiivisuuteen (ks. esim. Lassila-Merisalo 2008, 8–9, 21n4; vrt. Phelan 2006, 88).

Paul Ricœurin kertomusteorian suhde narratologiaan on kaksijakoinen. Ensinnäkin *Temps et récit* käy debattia perinteisen narratologian kanssa. Ricœurin kertomusta koskeva keskeinen pohdinnan kohde on aika, joka on perinteisesti ollut kerronnan ja rakenteen ohella yksi narratologian perusaspekteja kertomuksen poetiikkaa luotaessa. Fiktiiviseen kertomukseen ja romaanitaiteeseen keskittyvässä toisessa niteessä Ricœur käy keskustelua kirjallisuudentutkimuksen, semiotiikan ja narratologian kanssa. Gérard Genetten *Discours du récit* (1972) on Ricœurin teoksessa paljon esillä (Ricœur 1985, 130–152). Muita narratologeja, semiotikkoja ja jälkistrukturalisteja kuten A. J. Greimas, Dorrit Cohn ja Jonathan Culler Ricœur käsittelee samoin erityisesti teoksensa toisessa niteessä. (Ks. mt. esim. 44–60, 89–91, 184.)

Toisaalta Ricœurin teos vaikuttaa myös myöhempään narratologiaan: jälkiklassisen narratologian debatista on helppo poimia sieltä täältä viittauksia Ricœurin ja erityisesti teokseen *Temps et récit*. Joissakin yhteyksissä Ricœur esitetään narratologina (esim. Currie 1998, 2; Phelan 2006, 88). Usein häntä pidetään filosofina, jonka kertomus-

teoreettista ajattelua sovelletaan omissa teoriankehittelyissä. Ricœurin mimesis-käsitys on innoittanut muun muassa Monika Fludernikin naturalisointeja; fiktion ja historiankirjoituksen tarkastelu on saanut kommentteja Dorrit Cohnin työssä, ja Richard Walshin fiktiivisyyden retoriikassa on paikka ajatukselle mimesiksen prosessiluonteesta. (Ks. Cohn 2006/1999, 19–20; Fludernik 2002/1996, 22–24; Walsh 2003, 118; Walsh 2007, 171; ks. myös Erdinast-Vulcan 2008, 4; Lehtimäki 2005, 57.)

Walshin tuoreesta tutkimuksesta *The Rhetoric of Fictionality* (2007) saa hyvän kuvan nykytutkimuksen tavasta tukeutua Ricœurin kertomusteoriaan. Tutkiessaan fiktiivisen kertomuksen mimeettisyyttä Walsh nojautuu Ricœurin, jolta hän saa tukea omalle käsitykselleen fiktiivisyyden määritelmällisesti retorista luonteesta. Mimesiksestä Walsh kirjoittaa Ricœurin viitaten näin:

Uutta on sen painottaminen, että mimesis on prosessi. Ricœur pitää mimesistä erottamattomana *mythoksesta*, kertomuksen juonellistamisesta ja siksi pikemminkin kertomuksen rakenteellisena aspektina kuin sen representationaalisen sisältönä tai referentiaalisen maailmana. Mimesis ei välitä narratiivista sisältöä vaan kerronnan aktia: toiminnan jäljittely on käytäntö, jossa *mythoksen* ei ymmärretä olevan niinkään kopioimista kuin synteesi, ei ”juoni” vaan ”juonellistaminen”. Tämä on tärkeä edistysaskel, koska muutos jäljittelystä konfiguraatioon mahdollistaa korrespondenssiteorian sijasta koherenssiteorian kertomuksen ja (ajallisen) todellisuuden välistä yhteydestä. (Walsh 2007, 49; suom. M. H.)

Ricœur koetaan tässä narratologiaa keskeisesti uudistavana filosofina, jonka *Temps et récit* paaluttaa kertomusteoreettista aikaa ja sen suurta muutosta. Näin on myös varhaisemmissa tutkimusalan julkaisuissa kuten Mark Currien teoksessa *Postmodern Narrative Theory* (1992). Kommentoidessaan narratologian kriisiytymistä Currie kirjoittaa:

Paul Ricœurin *Temps et récit'n* kaltaisten urauurtavien tutkimusten jälkeen ei vaikuta ollenkaan liioitellulta pitää ihmistä kertovana eläimenä, *homo fabulans* – kertomuksen kertojana ja tulkitsijana. Tällaisten huomioiden valossa on vaikea käsittää, miten narratologia voisi kuolla. Saattaa olla käsillä omahyväisyydestä syntynyt kriisi, joka edellyttää, että narratologia mukauttaa metodinsa näihin uusiin vaatimuksiin, tai identiteettikriisi, joka on syntynyt tästä monialaistumisesta. Mutta tämä on monialaistumista, ei kuolemaa. (Currie 1992, 2; suom. M. H.)

Ricœurin kertomusteoreettinen ajattelu on näin vaikuttanut ja vaikuttaa edelleen jälkiklassisessa narratologiassa, mutta Ricœurin ei tästä huolimatta liene mielekästä pitää sen paremmin perinteisenä narratologina kuin jälkiklassisen narratologian edustajana. Kuten yllä on esitetty, hänen ajattelunsa kohdistuu perustaviin filosofisiin kysymyksenasetteluihin, jotka on tapana usein jättää narratologisten tutkimusintressien ja -taivoitteiden ulkopuolelle. Niiden vielä vankempi huomioonottaminen voisi kuitenkin sekä tuottaa lisää päteviä teorioita kertomuksesta että auttaa purkamaan jälkiklassisen narratologian sisäistä jännitteisyyttä.

Paul Ricœur narratologian rajoilla

Teoksen *Temps et récit* vaikutus jälkiklassiseen narratologiaan lienee kiistaton. Kuitenkin monet Ricœurin kertomusteoreettisen tutkimuksen niistä puolista, joita artikkelin aluksi esiteltiin, tulevat harvoin esille narratologisissa yhteyksissä. Ricœur osallistuu narratologiseen keskusteluun, mutta valtaosa hänen mielenkiinnostaan on muissa kuin poetiikkaa koskevissa tutkimuskysymyksissä. Juuri nämä ”muut kysymykset” ovat avainasemassa, kun huomio kohdistetaan siihen, millä tavalla *Temps et récit* vaikuttaa perinteisen narratologian universalistiset poetiikkatavoitteet hylänneessä jälkiklassisessa narratologiassa.

Ricœuria yhdistää narratologiaan monien tutkimussuunnan edustajien jakama kiinnostus kompleksisia kertomuksia, erityisesti modernistista romaania kohtaan. Nämä kiinnostavat tutkijoita useasti siksi, että ne pistävät poetiikan ja narratologisen teorian koetukselle ja haastavat narratologiset käsitteet ja käsitteellistykset (esim. Cohn 2006/1999; Genette 1980; Hägg 2003/2005). Ricœur analysoi teoksen *Temps et récit* toisessa niteessä kolmea eurooppalaisen romaanin sofistikoituneimmista merkkiteoksista: Virginia Woolfin *Mrs Dallowayta*, Thomas Mannin *Taikavuorta* ja Marcel Proustin romaanisarjaa *Kadonnutta aikaa etsimässä* (vrt. Genette 1980). Kuten narratologit Genettestä Cohniin, myös Ricœur näyttäisi valinneen tarkastelemissaan romaanit niiden haasteellisuuden takia: ne ovat haasteellisimpia mahdollisia fiktiivisiä kertomuksia hänen mimesis-käsityksensä soveltamisen kannalta. Kaikki kolme romaania ovat aikaa käsitteleviä kertomuksia (*tales about time*). Ne käsittelevät ajallisuutta kokemuksena ja ottavat vapauksia suhteessa ajan lineaariseen esittämiseen sekä kartoittavat niitä tasoja, joista muodostuu ajallisen kokemuksen ”syvyys” (Ricœur 1985, 101). Analyseissaan Ricœur osoittaa, että myös nämä kerronnallisesti, rakenteellisesti ja ajan esittämisen kannalta kompleksisimpiin kuuluvat fiktiiviset kertomukset käsittelevät ajan aporioita mimeettisesti juonellistamisen avulla (mts. 101–152).

Vaikka Ricœur käsittää kertomuksellistamisen olevan yhteistä fiktiivisille ja ei-fiktiivisille kertomuksille, hän tekee selkeän eron fiktiivisen ja historiallisen kertomuksen välillä. Teroittaessaan tätä eroa hän esittää, että termi ”fiktio” tulee säästää ”niille kirjallisille luomuksille, joilla ei ole historiallisen kertomuksen ambitiota konstituoida tosikertomusta” (Ricœur 1985, 3; suom. M. H.). Silti fiktiossa on kysymys samasta juonellistamisesta kuin historian narratiiveissa, olipa kyse sitten kuinka kompleksisesta kertomataiteen teoksesta tahansa.

Ricœur ei näe antiikin epiikan ja modernin romaanin välillä niin suurta eroa kuin Mihail Bahtin, kun tämä esittää romaanin olevan elastinen, jatkuvasti todellisuuden mukana muuttuva laji (Bahtin 2000), sillä ”[a]ntiikin epiikka oli, ei yhtään vähempää kuin moderni romaani, oman aikansa kulttuurin rajoitusten kritiikkiä” (Ricœur 1985, 155; suom. M. H.). Modernin romaanin ero epiikkaan on fiktiivisyyden osoittamises-

sa: moderni romaani on yhteydessä omaan aikaansa ottamalla siihen etäisyyttä fiktiivisyyden avulla. (Mp.)

Ihmiset ovat Ricœurin mukaan kautta historian ratkoneet ajan ristiriitoja käyttämällä kertomista mimeettisenä toimintana – olipa kyse epiikasta, historiankirjoituksesta tai romaanista. Mimesiksen määritelmänsä avulla Ricœur lopulta osoittaaakin, että on mielekästä etsiä kertomuksesta yhtä lailla *sekä* poeettisia säännönmukaisuuksia *että* vastauksia ihmistä ja olemista koskeviin filosofisiin kysymyksiin. Ricœurin ajattelun pohjalta on relevanttia vastata poeettisiin kysymyksiin kuten: Millaisia käytäntöjä ja rakenteita liittyy juonellistamiseen? Mitä säännönmukaisuuksia kertomuksissa on? Toisaalta mimesis on yhteydessä ihmisyyteen ja ihmisenä olon perustoihin, koska ihmisenä olemme kaikki ajallisia olentoja, jotka väistämättä elämässään ratkaisevat ajan aporioita. Silloin on yhtä relevanttia vastata kysymyksiin, jotka koskevat ihmistä ja ihmisenä olemista: Miten tunnemme, tiedämme, ajattelemme? Mistä identiteettimme muodostuu? Miten elää ja toimia oikeudenmukaisesti? Ricœur esittää emotiivisia ja kognitiivisia kykyjä koskevia kysymyksiä ja pohtii ihmisen perusluonnetta sosiaalisena, kulttuurisena ja eettisenä olentona. Siksi Ricœurin kertomusteoriassa narratologisten käsitteiden merkitykset laajentuvat: ”aika”, ”juoni” ja ”narratiivi” ovat sekä kertomuksen rakennetta että ihmisenä olemista koskevia käsitteitä.

Ihmistieteiden kertomuksellinen käänne on keskittynyt näistä erityisesti ihmistä koskevaan filosofiseen kysymyksenasetteluun, jonka kannalta kertomuksen ja kertomuksellistamisen poeettiset lainalaisuudet eivät vaikuta yhtä kiinnostavilta. Kertomuksellisen käänteen jälkeen teosta *Temps et récit* onkin tältä osin sovellettu monin tavoin ihmistieteiden eri aloilla. Matti Hyvärinen on kiinnittänyt huomiota siihen, että narratologiset lähestymistavat eivät kuitenkaan ole tämän myötä herättäneet kiinnostusta muilla aloilla:

Pidän [--] ongelmana sitä, että niin suuri osa kerronnallisen käänteen kirjallisuudesta tuntuu sivuuttavan kirjallisen fiktiivisen ja kokeellisen kertomuksen teoretisoidessaan elämän, kokemuksen ja kertomuksen suhteista. On tietysti poikkeuksia kuten Paul Ricœur (1984–1988), Jerome Bruner (1987, 1991) tai Mark Freeman (1993). Toisaalta on aika ongelmallista, että tuoreessa kerronnallisen psykologian oppikirjassa on viitteitä vain kerronnallisen käänteen omiin klassikoihin, mutta viitteet narratologiaan ja kirjalliseen kertomukseen puuttuvat kokonaan. (Hyvärinen 2004, 56.)

Hyvärinen on ilman muuta oikeassa, joskaan hän ei tuo esiin, että myös nykyaikaisessa narratologiassa on havaittavissa samantyyppistä sisäistä jakautumista kuin kertomuksellisen käänteen ja narratologian välillä. Narratologia, jälkiklassisessa muodossaan, ei pyri tutkimaan vain kirjallista fiktiivistä tai kokeellista kertomusta, vaan se vaikuttaisi olevan heterogeenisempi niin tutkimuskohteidensa kuin tavoitteidensa suhteen. Jälkiklassisen narratologian piirissä tarkastellaan kyllä aihepiirejä, jotka koskevat fiktiiv-

visen kertomuksen säännönmukaisuuksia ja fiktion erityisluonnetta suhteessa muihin kertomuksiin ja kerronnan lajeihin (ks. esim. Cohn 2006/1999; Hägg 2003/2005; Lehtimäki 2005; Tammi 1995), mutta sen lisäksi nykynarratologia on tutkimusta ihmisten tavoista ja tarpeista lukea ja tuottaa fiktiivisiä kertomuksia (ks. esim. Fludernik 2002/1996; Zunshine 2006). Tässä mielessä jälkiklassisen narratologian tutkimuksessa yhdistetään ricœuriläisittäin sekä kertomukseen että ihmiseen liittyvää tutkimuksellista mielenkiintoa. Perinteiseen poetiikkaan pohjaava tutkimusintressi jättää usein huomiotta, että fiktiivisen kertomuksen tutkimusta on relevanttia kohdistaa ihmisen olemiseen, kykyihin ja toimintoihin. Jälkiklassisessa narratologiassa taas pyritään poeettisten säännönmukaisuuksien lisäksi ymmärtämään kertomuksen lainalaisuuksia yhteydessä esimerkiksi ihmisen emotiivisiin ja kognitiivisiin kykyihin, eettiseen toimintaan sekä kulttuurisiin ja sosiaalisiin konteksteihin. Yhtenä tärkeänä filosofisena taustavaikuttajana tässä on juuri *Temps et récit*.

Kun Ricœurin teoksen narratologisten käsitteiden laajennukset ja ihmistä koskevat kysymyksenasettelut kontekstoidaan jälkiklassisen narratologian tutkimuskeskusteluihin, teoksen voi nähdä antavan välineitä yhdistää heterogeenisen tutkimusalan lähtökohtia ja tavoitteita. Vaikka jälkiklassinen narratologia on moniääninen paradigma, jota ei kokonaan voine yhtenäistää yhden filosofin tai filosofian nimissä, Ricœurin esittämä kertomusteoria on kuitenkin vahva ehdokas tällaiseen tehtävään. Ricœurin kertomusteorian relevanssi moniäänisen paradigman yhtenäistäjänä ja eheyttäjänä paljastuu, jos hänen kertomusteoreettinen ajattelunsa ymmärretään siinä kaksoisvalaistuksessa, jonka hänen fenomenologis-hermeneuttiset lähtökohtansa tuottavat.

Kuten todettiin, Ricœurin kiinnostus ei kohdistu pelkästään kertomukseen ja sen lainalaisuuksiin. Silti hän ei myöskään yksinomaan filosofoi kysymyksistä, jotka koskevat ihmistä, tämän olemista, kokemusta ja ymmärtämistä. Ricœur hakee vastausta mimesiksen ongelmaan, joka ratkeaa kohdistamalla huomio sekä kertomuksen lainalaisuuksiin että ihmisen maailmassa olemiseen. Teoksen *Temps et récit* Ricœur ei ole yksinomaan kertomuksen teoretikko tai ihmistä ja olemista käsittelevä filosofi vaan molempia yhtäaikaan.

Kun *Temps et récit* asetetaan jälkiklassisen narratologian kontekstiin, huomataan siis, että ”filosofisen antropologian” tutkimusintressit yhdistävät jälkiklassisen narratologian joskus toisiaan kohtaamattomia lähtökohtia ja tavoitteita. Monet tutkimusalaan eri suuntiin vetävät tutkimusintressit palvelevat Ricœurilla samaa päämäärää: kertomuksen, ajan ja ihmisen suhteiden ymmärtämistä. Ricœurin käsitys ihmisestä oman identiteettinsä kertojana ei sulje pois fiktiivisen kertomuksen poeettisten säännönmukaisuuksien ja lainalaisuuksien tarkastelua. ”Jälkiklassisena narratologina” Paul Ricœur liikkuukin narratologian rajoilla, koska hän ei vierasta kysyä ihmistä ja ihmisyyttä koskevia peruskysymyksiä samassa yhteydessä kertomuksen poeettisten lainalaisuuksien selvittämisen kanssa. Itse asiassa hänen ajattelunsa osoittaa, miten nämä kaksi liittyvät yhteen.

Viitteet

¹ Englanninnoksen käyttö alkukielisen sijasta näyttää vakiintuneen käsittelyssä olevaan narratologiseen kansainväliseen englanninkieliseen keskusteluun. Tässä käytetään samoin teoksen englanninkielistä käännöstä. Kaikki teoksesta suomentamani lainaukset ovat peräisin *Time and Narrativesta*, jonka ovat ranskankielisestä alkuteoksesta *Temps et récit* kääntäneet Kathleen McLaughlin & David Pellauer.

² Ricœurin oma käsitys narratiivisesta identiteetistä pohjaa alun alkujaan Alasdair McIntyren esittämiin ajatuksiin identiteetistä kertomuksena (ks. esim. Erdinast-Vulcan 2008).

Lähteet

ALTMAN, RICK 2008: *A Theory of Narrative*. New York: Columbia University Press.

ARISTOTELES 1997: *Runousoppi*. Teoksessa *Aristoteles IX. Retoriikka. Runousoppi*. Suom. Paavo Hohti. Helsinki: Gaudeamus. 159–191.

BAL, MIEKE (ED.) 2004: *Narrative Theory. Critical Concepts in Literary and Cultural Studies*. Vol 1–4. London: Routledge.

BAKHTIN, MIKHAIL 2000: ”Epic and Novel. Toward a Methodology for the Study of the Novel. Teoksessa *Theory of the Novel. A Historical Approach*. Baltimore & London: The Johns Hopkins University Press.

COHN, DORRIT 2006/1999: *Fiktio mieli. (The Distinction of Fiction, 1999.)* Suom. Paula Korhonen, Markku Lehtimäki, Kai Mikkonen ja Sanna Palomäki. Helsinki: Gaudeamus.

CURRIE, MARK 1998: *Postmodern Narrative Theory*. New York: St. Martin’s Press, Inc.

ERDINAST-VULCAN, DAPHNA 2008: The I that Tells Itself: A Bakhtinian Perspective on Narrative Identity. – *Narrative* Vol 16. No. 1. 1–14.

FLUDERNIK, MONIKA & RICHARDSON, BRIAN 2000: Bibliography of Present Works of Narrative. – *Style* 34:42.

FLUDERNIK, MONIKA 2002/1996: *Towards a ”Natural” Narratology*. London & New York: Routledge.

GENETTE, GÉRARD 1980: *Narrative Discourse (Discours du récit, 1972)*. Transl. Jane E. Levin. Oxford : Basil Blackwell.

HALLILA, MIKA 2007: Kirjallisuudentutkimuksen teoreettiset käsitteet ja kohteen ”toiseus”. – *Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti Avain* 2/2007. 70–76.

HERMAN, DAVID 1999: Introduction: Narratologies. Teoksessa *Narratologies. New Perspectives on Narrative Analysis*. Ed. David Herman. Columbus: Ohio State UP.

HERMAN, DAVID & JAHN, MANFRED & RYAN, MARIE-LAURE (EDS.) 2005: *Routledge Encyclopedia of Narrative Theory*. London: Routledge.

HYVÄRINEN, MATTI 2004: Narratologia ja kerronnallinen käänne. – *Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti Avain* 1/2004. 52–58.

- HÄGG, SAMULI 2003/2005: *Narratologies of Gravity's Rainbow*. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- IKONEN, TEEMU 2004: Jälkiklassisen narratologian suuntauksia. – *Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti Avain* 1/2004. 41–51.
- KAUNISMAA, PEKKA & LAITINEN, ARTO 1998: Paul Ricœur ja narratiivinen identiteetti. Teoksessa *Jaettu jana, ääretön raja*. Toim. Petri Kuhmonen & Seppo Sillman. Filosofian julkaisuja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. 178–195.
- KINDT, TOM & MÜLLER, HANS-HARALD 2003: Preface. Teoksessa *What Is Narratology?* Eds. Tom Kindt ja Hans-Harald Müller. Berlin & New York: Walter de Gruyter. v–vii.
- KOTKAVIRTA, JUSSI 2000: Merkitys, tapahtuma ja suunnistautuminen. Paul Ricœurin hermeneuttinen etiikka. – *Kulttuurintutkimus* 17(2001):1, 15–26.
- KUJANSIVU, HEIKKI 2000: Suomentajan alkusanat. Teoksessa Ricœur, Paul: *Tulkinnan teoria. Diskursi ja merkityksen lisä. (Interpretation Theory. Discourse and the Surplus of Meaning, 1976.)* Suom. Heikki Kujansivu. Helsinki: Tutkijaliitto. 7–17.
- LASSILA-MERISALO, MARIA 2008: ”Uteliaille toimittajille pettymystä ei näytetä”. Kaukokirjallisen journalismin poetiikkaa aikakauslehtireportaasissa. – *Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti Avain* 1/2008. 6–25.
- LEHTIMÄKI, MARKKU 2005: *The Poetics of Norman Mailer's Non-Fiction. Self-Reflexivity, Literary Form, and the Rhetoric of Narrative*. Tampere: Tampere University Press.
- NÁDAS, PÉTER 1986/2006: *Muistelmien kirja 1 & 2*. Suom. Juhani Huotari ja Hannu Launonen. Helsinki: Otava.
- PHELAN, JAMES & RABINOWITZ, PETER (EDS.) 2005: *A Companion to Narrative Theory*. Malden (Mass.): Blackwell.
- PHELAN, JAMES 2006: Rhetorical Aesthetics and Other Issues in the Study of Literary Narrative. – *Narrative Inquiry* 16:1. 85–93.
- RICŒUR, PAUL 1984: *Time and Narrative* Vol. 1. (*Temps et récit*, 1983.). Transl. Kathleen McLaughlin & David Pellauer. Chicago & London. The University of Chicago Press.
- RICŒUR, PAUL 1985: *Time and Narrative* Vol. 2. (*Temps et récit*, vol. 2, 1984) Transl. Kathleen McLaughlin & David Pellauer. Chicago & London. The University of Chicago Press.
- RICŒUR, PAUL 1988: *Time and Narrative* Vol. 3. (*Temps et récit*, vol 3, 1987) Transl. Kathleen McLaughlin & David Pellauer. Chicago & London. The University of Chicago Press.
- RICŒUR, PAUL 1991: Narrative Identity. Teoksessa *A Ricœur Reader*. Ed. David Wood. London & New York: Routledge. 188–199.
- RICŒUR, PAUL 1992: *Oneself as Another*. Chicago: The University of Chicago Press.
- RICŒUR, PAUL 2000: *Tulkinnan teoria. Diskurssi ja merkityksen lisä. (Interpretation The-*

ory. *Discourse and the Surplus of Meaning*, 1976.) Suom. Heikki Kujansivu. Helsinki: Tutkijaliitto.

RICŒUR, PAUL 2004: *Memory, History, Forgetting*. (*Mémoire, l'histoire, l'oubli*.) Transl. Kathleen Blamey & David Pellauer. Chicago & London: The University of Chicago Press.

RICŒUR, PAUL 2005: Mimesis, viittäus ja uudelleen hahmottuminen. ("Mimesis, référence et refiguration", 1990.) Suom. Antti Kauppinen. Teoksessa *Tulkinnasta toiseen. Esseitä hermeneutiikasta*. Toim. Jarkko Tontti. Tampere: Vastapaino.

TAMMI, PEKKA 1995: Uutinen ja fiktio. Kaksi metakriittistä huomautusta narratologian soveltamisesta journalistisiin teksteihin. Teoksessa *Proosan taiteesta*. Toim. Pirjo Ahokas, Otto Lappalainen & Liisa Saariluoma. Turku: Turku University Press. 369–390.

WALSH, RICHARD 2003: *Fictionality and Mimesis. Between Narrativity and Fictional Worlds*. – *Narrative* Vol. 11. No.1, 110–121.

WALSH, RICHARD 2007: *The Rhetoric of Fictionality. Narrative Theory and the Idea of Fiction*. Columbus: The Ohio State University Press.

ZUNSHINE, LISA 2006: *Why We Read Fiction. Theory of Mind and the Novel*. Columbus: The Ohio State UP.